

1. ELLUL JACQUES, The Technological System, Continuum Publishing Corportaion, New York, 1980, p. 38.
2. Encyclopedia of Science Technology and Ethics, coordonată de Carl Mitcham, Thomson Gale, SUA, 2005, volumul 1, pp. 606-608.
3. IANCU ȘT., Unele probleme sociale, economice, juridice și etice ale utilizării tehnologiei informației și comunicațiilor, în Societatea Informațională – Societatea Cunoașterii – Concepte, soluții și strategii pentru România, Coordonator Florin Gh. Filip, București, Editura Expert, 2001, p.451
4. Ibidem, pp. 451.
5. Ibidem, pp. 452.
6. ELLUL JACQUES, The Technological System, Continuum Publishing Corportaion, New York, 1980, p. 39.
7. Ibidem, pp. 46-47.
8. IANCU ȘT., Unele probleme sociale, economice, juridice și etice ale utilizării tehnologiei informației și comunicațiilor, în Societatea Informațională – Societatea Cunoașterii – Concepte, soluții și strategii pentru România, Coordonator Florin Gh. Filip, București, Editura Expert, 2001, p.453-467.

**IMPACTUL SIMBOLURILOR, MITURILOR ȘI
RITUALURILOR POLITICE ASUPRA FENOMENELOR ȘI
PROCESELOR POLITICE
THE IMPACT OF POLITICAL SYMBOLS, MYTHS AND
RITUALS ON POLITICAL PROCESSES AND PHENOMENA**

Cezar MÎNĂSCURTĂ
Doctor în științe politice, Conf. univ.,
Universitatea de Studii Politice și
Economice Europene „C. Stere”

***Abstract:** În acest articol este cercetat impactul simbolurilor, miturilor și ritualurilor politice asupra fenomenelor și proceselor politice cu scopul de a răspunde necesităților vitale ale existenței și funcționării corecte a unei societăți și a unui stat. Simbolistica nu este un instrument simplu în domeniul politic prin funcțiile exercitate, dar este prezentat ca un instrument foarte prețios, capabil să influențeze dimensiunea iraționalității în acest domeniu.*

***Summary:** This article explores the impact of political symbols, myths and rituals on political phenomena and processes in order to meet the vital needs of the proper existence and functioning of a society and a state. Symbolism is not a simple tool in the political field through its exerted functions, but it is presented*

as a very valuable tool, capable of influencing the dimension of irrationality in this area.

Cuvinte cheie – *simbol politic, mit politic, ritual politic, cultură politică, putere politică, legitimitate, proces politic*

Keywords - *political symbol, political myth, political ritual, political culture, political power, legitimacy, political process*

Actualitatea cercetării simbolurilor, miturilor și ritualurilor politice, în general, și a impactului lor asupra proceselor și fenomenelor politice, în particular, este condiționată de un șir de circumstanțe și motive cu caracter teoretic, practic, didactic și cognitiv. Dimensiunea teoretică a actualității rezidă în faptul, că în societățile contemporane s-au consacrat termenii de „cultură politică” și „politici culturale”, alături de „politici economice” și „politici sociale”, de valori și mentalități politice. Pot fi semnalate și alte sintagme foarte răspândite azi, precum „teatrul politic”, „limbajul politic”, „simboluri politice”, „mituri politice”, „mesaj politic”, ca să nu mai amintim de „discurs politic” și „comunicare politică”. Toate aceste zone de interferențe dintre cele două domenii, cultură și politică, devin teme pentru cercetarea teoretică și empirică.

Conexiunea dintre simboluri și politică este una din temele, care din ce în ce mai intens încep să fie investigate în științele sociale contemporane. Concepțiile funcționaliste, structuraliste, semiotice și, în ultimele decenii, abordările comunicaționale și cele postmoderniste au subliniat, mai mult sau mai puțin, interferența dintre caracterul simbolic al culturii și anumite componente ale sistemului politic. Relația dintre sfera simbolurilor și sfera politică este una extrem de complexă, în care putem vorbi atât de dimensiunile simbolice ale politicii, cât și de impactul decisiv pe care simbolurile, ca valori culturale, le au asupra mecanismelor de legitimare politică și identificare națională, asupra ideilor și comportamentelor politice ale indivizilor și grupurilor macrosociale.

Știința politică contemporană a preluat o serie de concepte și abordări specifice teoriei culturii, parte componentă a căreia sunt și simbolurile, pentru a explica dependența conduitelor politice de sistemul de valori, atitudini și reprezentări culturale, modul în care matricea culturală și mentalitățile dominante din cuprinsul unei societăți își transmit influențele asupra instituțiilor, relațiilor și proceselor politice. Relația dintre sistemul politic și cel cultural se desfășoară pe mai multe niveluri, unul din ele fiind tocmai nivelul simbolic.

Determinarea adevăratului sens și conținut al vieții politice într-un stat este posibilă numai în acel caz, când este cercetat nu numai domeniul raționalului, ci și domeniile simbolisticii, mitologiei, tradițiilor, cutumelor, altfel fiind spus, domeniul iraționalului și misterului, care au o influență semnificativă asupra formării reprezentărilor umane.

Necesitatea exprimării unor idei face omul să apeleze la mai multe mijloace comunicaționale. Unele mesaje, însă, necesită o exprimare mai deosebită pentru evitarea riscului pierderii esenței lor. Acest fapt se poate datora atât emițătorului, cu propria sa modalitate de exprimare, cât și receptorului mesajului în dependență de mai mulți factori subiectivi (neposedarea codului lingvistic, nivelul diferit de inteligență etc.). Or tocmai simbolurile, miturile și ritualurile servesc drept aceste mijloace specifice. Apelarea la ele este practic inevitabilă. Ea este necesară pentru a percepe mai eficient semnificațiile faptelor și fenomenelor înconjurătoare, dar și pentru a structura mesajul propriu adresat mediului. Simbolurile, miturile și ritualurile însoțesc comunicarea umană, având rolul de relevare, exprimare, evocare a unui lucru, ființe, abstracții evidente, sau dimpotrivă, a unor sensuri ascunse.

Fiind o caracteristică a vieții umane și pornind de la afirmația că „ cultura, ca fenomen istoric, este un ansamblu de simboluri, unitatea căreia să sprigină pe integritatea lor” [1], e evident că simbolurile se fac vizibile și în viața politică, unul dintre cele mai primordiale domenii ale existenței umane. Acestea iau forma simbolisticii politice, care rezultă din acțiunea politică, sau apar pentru a-i legitima existența. Este o afirmație greu de a fi contrazisă sau de a fi respinsă, deoarece cele mai simple exemple demonstrează că simbolurile se află la baza oricărui stat, partid, ideologii, etc. Oameni-simboluri, drapele, steme, imnuri, ritualuri, ceremonii, monumente arhitecturale și sculpturale, diferite obiecte semnificative pentru un popor sau o națiune, cât și noțiuni ca: „Libertate”, „Egalitate”, „Liberalism”, „Comunism”, „Centru-periferie”, „Dreapta-Stânga” ..., - toate împreună creează ansamblul de simboluri caracteristic diferitor sisteme politice, concomitent reflectând specificul lor național.

În Constituția Franței e fixat: Titlul I. Despre Suveranitate. Art.2

„Limba franceză e limba Republicii. Emblema națională este tricolorul – albastru, alb, roșu. Imnul național – „Marselieza”. Deviza Republicii – „Libertate, Egalitate, Frăție”. Principiile Republicii sunt: guvernarea poporului, cu voința poporului și pentru popor”. [2],

În Constituția Spaniei e stipulat: Titlul II. Despre Coroană. Art.56

„Regele este șeful statului, simbolul unității și continuității lui; el este arbitrul și garantul funcționării corecte a instituțiilor de stat; este reprezentanța supremă a Statului Spaniol în relațiile internaționale, îndeosebi cu acele popoare, cu care îl leagă comunitatea istorică... Titlul său – Regele Spaniei și poate utiliza orice alte titluri referitoare la Coroană”. [3] Articolul 139 din Legea Fundamentală a Germaniei prevede: „Duminica și alte sărbători recunoscute de stat se află în paza legii ca zile de odihnă și de ridicare a moralității spirituale”. [4]

Aceste exemple denotă rolul și semnificația deosebită a simbolisticii politice în viața societății, făcând plauzibilă afirmația că „orice societate este nu numai locuită, ci și exprimată, iar în cadrul ei orice regim și putere politică nu numai că

își exercită dominația, dar își exprimă și identitatea, „personalitatea” proprie prin două modalități principale: printr-o *ideologie* și printr-o întreagă *simbolistică*: drapele, steme, culori, uniforme, palate etc.”. [5] Concluzia, ce se cere menționată, este următoarea - simbolistica este o parte inalienabilă a politicului, în general, și a ideologiilor legate de ea, în particular.

Viața politică este dominată de simboluri și se bazează, în mod esențial, pe convingeri și credințe. Nicollo Machiavelli afirma că „politică este arta de ai face pe oameni să creadă”, iar Lucien Sfez [6], dezvoltând această idee, evidențiază relația dintre politică, simboluri și legitimitate, afirmând că „politicul nu este în mod neapărat o chestiune de interese, pentru că atunci s-ar numi „economie”. Politicul aparține domeniului simbolisticii.

Enumerarea regulilor și manifestărilor simbolisticii înseamnă, în aceeași măsură, definirea domeniilor politicului, a frontierelor și a variațiilor sale, căci politicul ține numai de legitimitate, adică de credințe și memorii validate, altfel fiind spus, de simboluri”.

Simbolurile politice sunt o parte componentă a culturii politice care se prezintă ca un ansamblu de idei, valori, atitudini, sentimente, judecăți, reprezentări, comportamente și conduite care vizează sistemul politic, raporturile dintre putere și cetățeni. Cultura politică se cristalizează prin mecanismul de socializare generală a individului și de asimilare a normelor sociale. Realitățile complexe pe care le exprimă conceptul de cultură politică au fost investigate prin cercetări teoretice și empirice, dar o serie de componente ale lui sunt greu de cuantificat, cuprinzând valori, mentalități, reprezentări, mituri, simboluri și importante aspecte psihologice (atitudini, afecte, sentimente, motivații, reacții emoționale etc.).

Gabriel Almond și Sidney Verba, studiind sistemele politice și comportamentele politice ale membrilor societății în cinci țări ajung la concluzia că structura culturii politice poate fi determinată prin trei tipuri fundamentale de orientări individuale, care au o puternică înrădăcinare psihologică: orientări cognitive, emoționale și estimative. [7] Utilizând noțiunea antropologică de cultură în sensul de orientare psihologică spre obiectele sociale, cei doi autori construiesc conceptul de cultură politică pe ideea de orientare, ca „un set de orientări”, care oferă indivizilor scheme pentru a-și întemeia o atitudine sau un comportament în situații problematice concrete.

În opinia autorilor cultura politică cuprinde trei orientări majore:

1. Orientarea cognitivă se referă la cunoașterea pe care o au indivizii despre sistemul politic, despre componența sa, despre rolurile și deținătorii puterii;
2. Orientarea afectivă privește sentimentele indivizilor față de structurile politice și față de actorii săi, credințele și stările de spirit care sunt inspirate de raportarea la sistemul politic;

3. Orientarea evaluativă conține aprecierile și judecățile de valoare ale indivizilor față de sistem, opiniile formate pe temeiul informațiilor și al sentimentelor politice.

S-ar putea afirma că simbolurile politice țin de toate cele trei tipuri de orientări specificate mai sus, îndeosebi de cea afectivă și cea evaluativă, trezind la viață rezonanțe puternice, conduite, stiluri de comportament și acțiune.

Simbolurile politice prezintă interes nu numai pentru cei care le produc și le utilizează, ci și pentru cei, cărora le sunt adresate, pentru care sunt adeseori create – masele, care se lasă influențate de acestea și, în unele cazuri, nu numai de mesajul purtat de simboluri, ci și datorită diversității lor. Abundența simbolurilor în manifestările acțiunii politice vine doar să demonstreze importanța lor în prezentarea imaginii unui stat, unui partid sau lider, în formularea discursurilor, în organizarea și efectuarea campaniilor politice electorale.

Două dintre formele simbolice, care se infiltrează în instituțiile politice și îmbogățesc arsenalul simbolistic al politicii, sunt *ritualul* și *mitul*. De obicei, ambele sunt asociate cu studiile referitoare la triburile primitive și multe dintre afirmațiile susținute de către antropologi și psihologi în această privință au aplicabilitate în analiza politică, nu numai ca formă de analogie interesantă, ci și ca instrument necesar pentru explicație, analiză și predicție.

A studia modul de funcționare a mitului și ritualului în domeniul politic înseamnă a examina instituțiile politice existente, pentru că ritul și mitul sunt durabile în același sens și din aceleași motive, pentru care alegerile, dezbaterile politice, ceremoniile consacrate aniversărilor patriotice, atitudinile legislative, scenariile juridice sunt durabile.

Ritualul este activitatea motrice care îi implică în mod simbolic pe participanți într-o întreprindere comună, atrăgându-le atenția asupra asemănării lor și asupra intereselor comune, ce nu pot fi ignorate. Prin aceasta promovează conformitate și evocă satisfacția și bucuria de a se conforma. Instinctiv, oamenii încearcă să găsească sens și ordine atunci când se află în situații confuze și ambigue. Prin ritual se creează un model simplificat sau o aparență de realitate, iar lucrurile, care nu sunt conforme lui, sunt eliminate. Notele dominante sunt conformitatea și satisfacția față de ordinea fundamentală; punerea în scenă a ceea ce trebuie crezut este o modalitate psihologică eficientă de a insufla convingere și de a fixa modele comportamentale ulterioare.

O funcție cheie a instituțiilor politice fundamentale (alegerile, dezbaterile politice, legislaturile, curțile și administrația) este eliminarea îndoielilor cu privire la anumite acte politice, reafirmarea încrederii în raționalitatea fundamentală și în caracterul democratic al sistemului, fixarea unor obiceiuri de conformare ale comportamentului viitor. Fiecare dintre ele implică activități motrice, la care publicul larg participă și/sau le observă de la distanță, care

întăresc impresia de sistem politic creat să transpună dorințele individuale în politică publică.

Ritualurile politice la care masele participă direct sunt deosebit de semnificative în acest sens. Cele mai semnificative sunt ceremoniile patriotice. Ele afirmă măreția, eroismul și noblețea națiunii, precum și îndoielile minime cu privire la acțiunile, pe care ea și le asumă. Mai eficient și mai subtil este ritualul legat de campaniile electorale și al dezbaterilor politice. Marea majoritate a acestor discursuri electorale și dezbateri constă într-un schimb de clișee între oameni, care împărtășesc aceleași convingeri. Prin urmare, ele au drept scop mai degrabă atenuarea aptitudinilor critice, decât trezirea lor. O astfel de participare la un act politic sub aspect emoțional, în care fiecare participant îi subliniază realismul și importanța pentru ceilalți, este cea mai puternică formă de persuasiune politică.

Mitul politic servește aceleași scopuri ca și ritualul, reprezentând o „explicație”, bazată pe numeroase elemente imaginare, simboluri și cu o mare încărcătură emoțională pentru apărarea, justificarea ori, din contra, contestarea unui regim sau sistem politic. Având astfel de caracteristici importante cum ar fi: *natura colectivă*, mitul fiind expresia unei mentalități colective, justificând, susținând acțiunea unei comunități politice; *rolul compensatoriu*, propagând o imagine cu rol de „reparare”, de „a da satisfacție”, de „a face dreptate”; *caracterul imperativ*, propagând reguli și norme de viață și acțiune; *cultivarea grandorii și măreții*; deosebita *penetranță și eficiență*, prin forța poetico-metaforică, prin valoarea imaginilor, prin simbolurile utilizate, bine individualizate, ușor recunoscutibile, - mitul, și, în special, mitul politic, ne oferă cheia înțelegerii cauzelor și modului cum se formează și se fixează în conștiința colectivă sistemele de identitate și de fidelitate, specifice unei comunități. Aici se raportează, în primul rând, miturile fondatoare, ce exprimă mărcile totemice ale identității, mitul eroului salvator și cel al secolului de aur. [8]

Procesul continuu de mitizare, demitizare și remitizare înregistrat de societatea contemporană justifică interesul sociologilor și politologilor pentru persistența structurilor mitice de gândire umană. S-a constatat că astăzi, verosimil, chiar mai mult decât în epocile istorice anterioare, societatea își creează mituri proprii și le folosește pe larg pe cele existente, pentru că „simte nevoia” de a se justifica și, în același timp, de a-și masca propriile erori și orori.

În prezent anumite crezuri politice sunt comunicate public și nu sunt puse la îndoială, deoarece miturile sunt utilizate, după cum susține Bronislaw Malinowski „...pentru a explica privilegiile deosebite, sau obligațiile, marile inegalități sociale, răspunderile serioase, care revin celor ce ocupă posturi foarte înalte sau foarte modeste..., pe scurt, pentru a explica tensiunea socială”. [9] Toate acestea reprezintă bazele unei potențiale nemulțumiri, pe care miturile referitoare la un control popular atent asupra instituțiilor politice o explică și o

temperează. Fără ele, inegalitățile de avere, venituri, influență pot provoca agitație, o potențială rebeliune, iar în prezența lor, ultimele sunt înlocuite de critica constituțională.

Prin varietatea și abundența lor, simbolurile politice ne orientează în privința schimbărilor în atitudini și sentimente, în ceea ce oamenii cred și concep. În jurul simbolurilor politice se realizează coeziunea unei societăți, pentru că ele sunt cele ce alimentează reacțiile emoționale globale. Drapelul, stema sau un erou național, în jurul cărora se realizează coeziunea unei comunități umane, exprimă loialitatea lor față de statul în care ei locuiesc. Semnificația comportată de simboluri nu este întotdeauna vizibilă, însă, în aceste cazuri ea nu importă atât de mult, ci importă realitatea socială a simbolurilor.

Faptul că oamenii sunt atrași de ritualuri, mituri, obiecte și noțiuni „sfinte” fac plauzibilă afirmația lui D. Missiurov că „... simbolul îmbină în sine idealul cu materia. El este un „podeț” între material și ideal și în el poate fi găsit compromisul între idealști și materialști”. [10]

Atâta timp cât va exista societatea umană, cât se va dezvolta cultura materială și spirituală, atâta timp va exista și va trăi simbolul. Simplificând operațiile intelectuale cu noțiunile simple sau complexe, simbolul totodată deschide orizonturi largi pentru diferite speculații.

În sfera politicului simbolurile combină noțiunile ideale despre putere, legitimitate și valori cu obiectele materiale și oamenii creați de societate. Omul este concomitent obiectul unor sisteme normative diferite, aparținând unor grupuri diferite (primare, formate, de adeziune etc.), toate cu norme și sisteme de sancțiuni. Există norme, care nu sunt legi, dar care sau dezvoltat de milenii în relațiile dintre oameni, substratul simbolic servind la menținerea lor. De altfel, substratul simbolic servește și la întărirea puterii legilor.

Deteriorarea oricărui ordini politice se anunță și prin degradarea simbolurilor sale. Decăderea puterii înseamnă și decăderea simbolurilor prin care s-a impus. O putere ce impune ordinea și conformitatea indivizilor prin forță se golește de autoritate, iar simbolurile ei nu mai transmit nimic și nu mai au nici o valoare.

În asemenea cazuri extreme puterea se opune deteriorării simbolurilor sale prin două modalități – fie procedând la schimbarea lor, eliminându-le pe cele vechi și înlocuindu-le cu altele noi, dar păstrându-le semnificațiile, fie prin menținerea celor vechi și denunțarea celor noi ca străine și întunecate. Frecvența cea mai mare o are combinarea acestor moduri.

În acest context, e esențială remarca lui D. Missiurov, conform căreia în urma dispariției, distrugerii sau schimbării simbolurilor rămâne viabilă „memoria simbolică”. Cartagena, Bastilia, Zidul din Berlin, diferiți oameni politici, care au devenit simboluri pe parcursul istoriei, nu au dispărut în neant, ci au intrat în ea încă mai stabil. Aici se observă o legitate „... cea de trecere a simbolisticii dintr-

o stare în alta, și anume, în cea a „memoriei simbolice” [11] , ceea ce este legat, verosimil, de esența și natura dublă, material-ideală a simbolurilor.

Simbolurile sunt chemate să „ordoneze” haosul lumii înconjurătoare, iar simbolistica politică efectuează acest lucru în domeniul politicii, în organizarea vieții comunitare. Arhitectura, sculptura, stemele, noțiunile, oamenii-simboluri, miturile, ritualurile... – toate formează o lume specifică, care se află la intersecția diferitor științe și în prezent este într-un fel o *terra incognita*, care ne poate impulsiona spre greșeli sau confuzii.

Acest argument trezește la viață necesitatea studierii simbolisticii politice, și anume – a funcționării ei atât în general, cât și în particular pentru fiecare stat, deoarece în știința politică se consideră că simbolurile „constituie elementul ce cimentează orice sistem politic, precum și cultura politică ce se află la baza lui”. [12] Mai mult ca atât, instituționalizarea aderenței la simboluri politice comune este o premisă necesară constituirii și consolidării statului național.

Bibliografie:

1. Шпенглер О. *Закат Европы*. – Новосибирск: Пегас, 1993, с.232
2. *Конституции зарубежных государств*. – Москва: БЕК, 1997, с.106
3. *Конституции...*, с.311
4. *Ibidem*, p.230
5. Măgureanu V. *Studii de sociologie politică*. – București: Editura „Albatros”, 1997, p.345
6. Sfez L. *Simbolistica politică*. – Iași: Institutul European pentru Cooperare Cultural-Științifică, 2000, p.13
7. Almond G., Verba S. *Cultura civică*. – București: Editura DU STYLE, 1996, p.44
8. Măgureanu V. *Op. cit.*, p.346
9. Edelman M. *Politica și utilizarea simbolurilor*. - Iași, Polirom, 1999, p.26
10. Миссюров Д. *Политическая символика: между идеологией и рекламой* // Политические исследования, 1999, №1, с.169
11. Миссюров Д. *Политика и символы*. – Москва: РИП-Холдинг, 1999, с.11
12. Гаджиев К. *Политическая наука*. – Москва: Издательство «Международные отношения», 1996, с.341